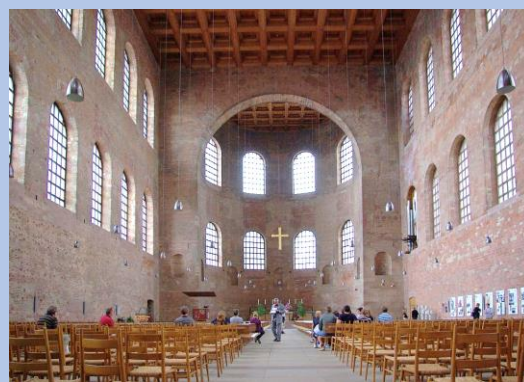

BYZANTINΗ
ΤΕΧΝΗ
7β.
Οι ναοί
&
τα ψηφιδωτά

Λεπτομέρεια από τα ψηφιδωτά με θέμα την ακολουθία του αυτοκράτορα Ιουστινιανού και της συζύγου του Θεοδώρας στον άγιο Βιτάλιο της Ραβέννας.

"Basilica"

ήταν η αίθουσα του θρόνου
του Μεγάλου Κωνσταντίνου
στο Τριέρ.

Τα κτίρια:

- ❖ Υποστήριξη του χριστιανισμού από τον Μ. Κωνσταντίνο (324-337) και αναγνώρισή του από τον Μ. Θεοδόσιο (379-95) ως επίσημης θρησκείας του κράτους.

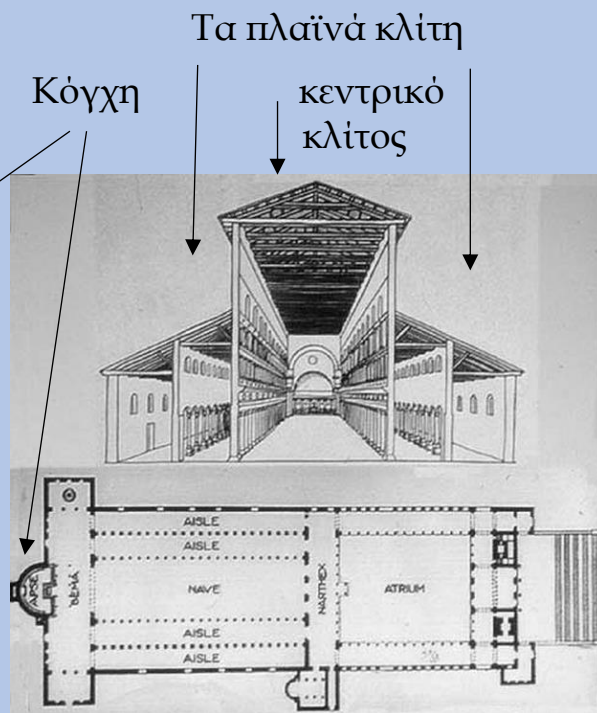
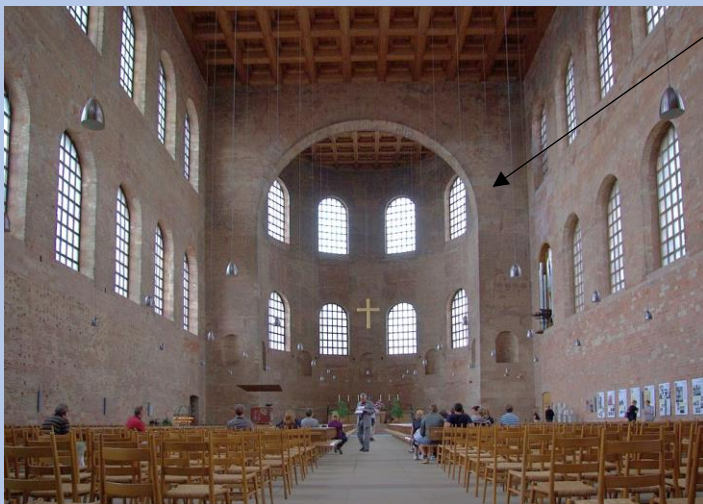
Επακόλουθη ήταν → η ανάγκη για τη δημιουργία ενός νέου λατρευτικού χώρου που είχε μεγάλες διαστάσεις, ώστε να εξυπηρετεί τις συναθροίσεις των χριστιανών.

- ❖ Τα λατρευτικά κτίρια της βυζαντινής αρχιτεκτονικής ανήκουν σε διάφορους τύπους.
- ❖ Ο κυριότερος είναι η βασιλική, η οποία προέρχεται από την αντίστοιχη ρωμαϊκή. Στους ρωμαϊκούς χρόνους το κτίριο αυτό χρησιμοποιούνταν, ως δικαστήριο ή ως χώρος συνάθροισης (δεν ήταν συνδεδεμένο με την ειδωλολατρική θρησκεία).

επαναλαμβάνουμε → **Η Ρωμαϊκή Βασιλική και ο παλαιοχριστιανικός ναός**
(παλαιοχριστιανικοί ναοί = οι πρώτοι ναοί)

Ο παλαιοχριστιανικός ναός βασίστηκε στην κάτοψη του αρχιτεκτονικού τύπου των Ρωμαϊκών κτιρίων "Basilica"

Ο κυρίαρχος τύπος παλαιοχριστιανικού ναού ήταν η **Βασιλική** = ορθογώνιο κτίριο στεγασμένο με ξύλινη στέγη, με κιονοστοιχίες που το χωρίζουν σε κλίτη, με κόγχη στην ανατολική πλευρά.

Το κλίτος στο εξωτερικό του κτιρίου.

Πως φαίνεται η κόγχη εξωτερικά του κτιρίου.

Ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της εποχής του Ιουστινιανού στη Ραβέννα
Άγιος Απολλινάριος ο Νέος 6ος αι. μ.Χ.

Τρίκλιτη βασιλική με νάρθηκα στο μεσαίο κλίτος.

Νάρθηκας:

- Ονομάζεται το τμήμα του ναού που βρίσκεται στην είσοδό του (ο προθάλαμος στο δυτικό τμήμα).
- Όταν βρίσκεται έξω από την εκκλησία (ως στοά), ονομάζεται εξωνάρθηκας
- όταν βρίσκεται στο εσωτερικό της, μπροστά από το κεντρικό κλίτος, ονομάζεται εσωνάρθηκας.

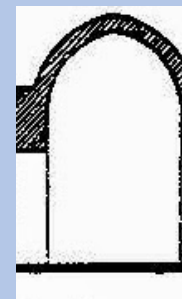
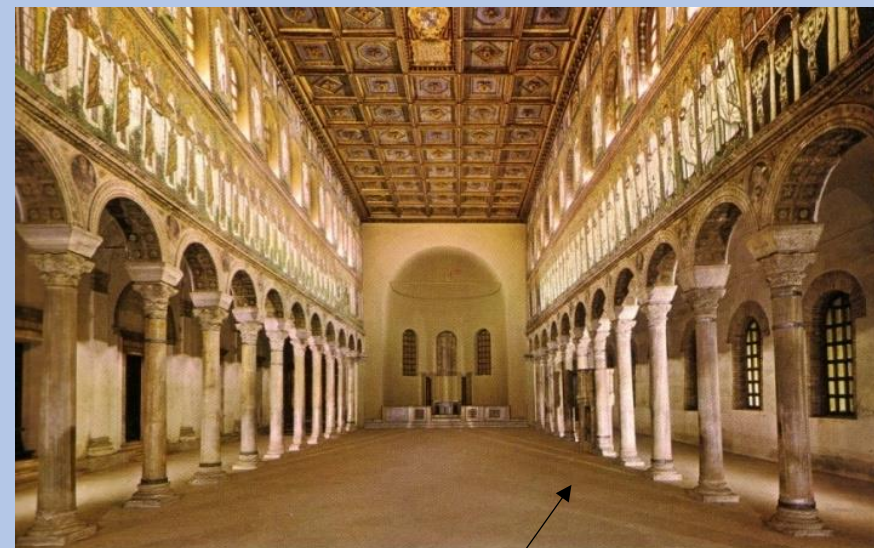

Στο νότιο τοίχο εικονίζεται πομπή με άνδρες μάρτυρες να κατευθύνονται στον ένθρονο Χριστό

Άγιος Απολλινάριος ο Νέος (εσωτερικά) 6ος αι. μ.Χ.

Στο βόρειο τοίχο εικονίζεται πομπή γυναικών παρθένων να κατευθύνονται προς την Παναγία.

Διακρίνουμε τις τοξοστοιχίες

Ο Άγιος Δημήτριος 5^{ος} αιώνας (Θεσσαλονίκη)

Σελ. 103 λεζάντα εικ. 12

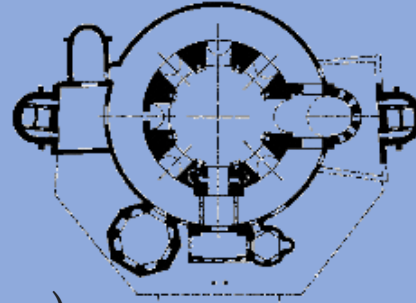

Πεντάκλιτος ναός μήκους 55 μ. Στο εσωτερικό του είχε πολύχρωμες ορθομαρμαρώσεις και ψηφιδωτά.

Εξωτερικά, είναι εμφανής η επιρροή από τον αρχιτεκτονικό τύπο της ρωμαϊκής «Βασιλικής».

Ένας άλλος αρχιτεκτονικός τύπος της Βυζαντινής ναοδομίας είναι και το περίκεντρο κτίριο:
προερχόταν από τα κυκλικά κτίρια με τις θολωτές στέγες που χρησιμοποιούσαν οι Ρωμαίοι, με κυριότερο παράδειγμα το Πάνθεον της Ρώμης.

ΡΟΤΟΝΤΑ 304 - 306 μ.Χ. (λεζάντα 11, σελ. 103)

Θολωτό κυκλικό κτίσμα στη Θεσσαλονίκη (4^{ος} αι.)

Ακολουθεί τον τύπο της κάτοψης του Πάνθεον της Ρώμης και αρχικά είχε κτιστεί με σκοπό να χρησιμοποιηθεί ως μασωλείο. Μετατράπηκε σε ναό την Παλαιοχριστιανική περίοδο.

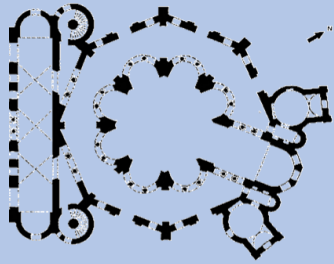
Συνδυάζει τον τύπο της Ρωμαϊκής Βασιλικής με τον τύπο του περίκεντρου κτιρίου που οδήγησε στη δημιουργία του νέου αρχιτεκτονικού τύπου, του σταυροειδή εγγεγραμμένου ναού.

Η θολωτή κατασκευή θα χαρακτηρίσει την μετέπειτα βυζαντινή Αρχιτεκτονική.

Άγιος Γεώργιος (Ροτόντα)

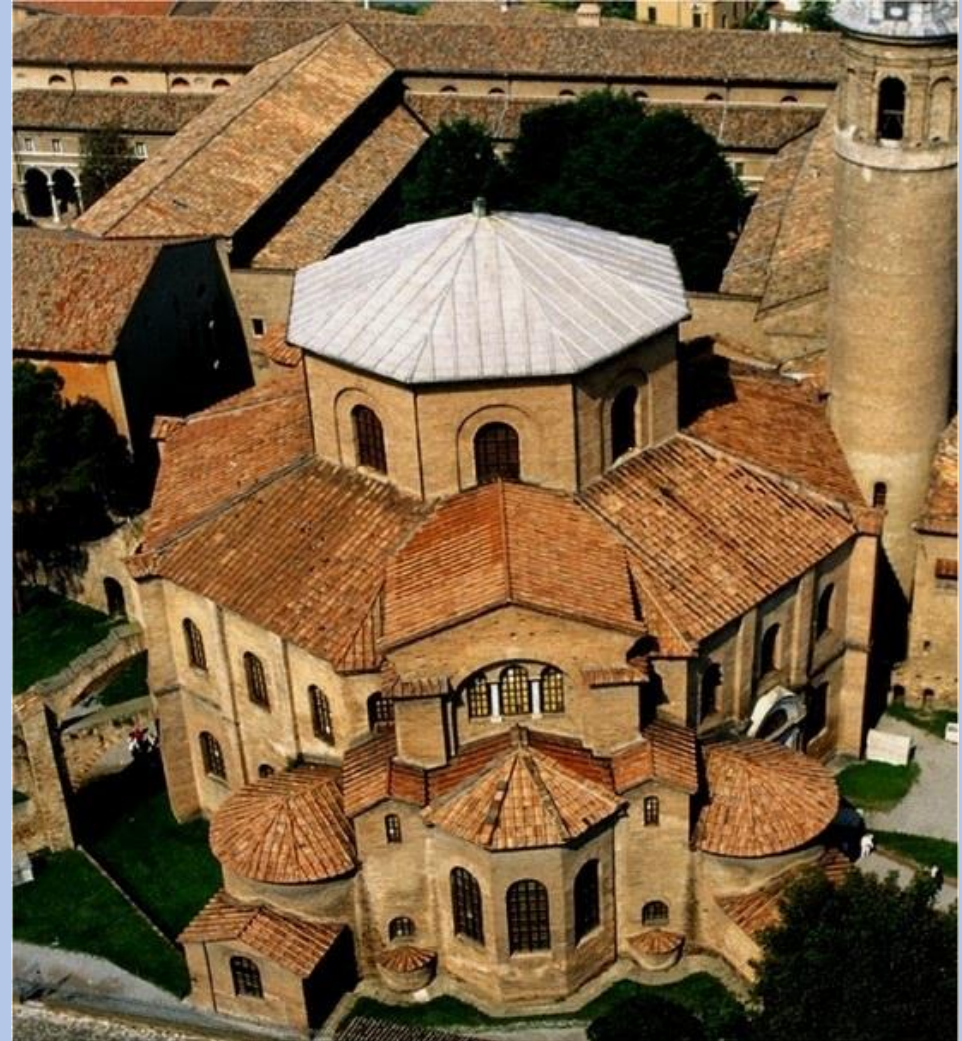
Αρχικά υπήρξε μασωλείο του Γαλερίου.
Θεσσαλονίκη (304-306 μ.Χ.)

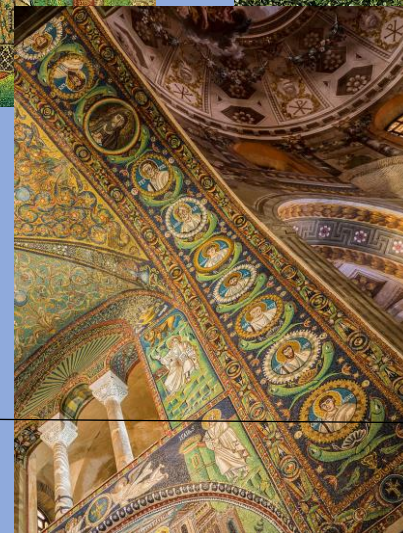
Άγιος Βιτάλιος ↔
526 μ.Χ.

Περίκεντρο, οκταγωνικό στην κάτοψη, οικοδόμημα

Το Πάνθεον

Άγιος Βιτάλιος

Ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός και η ακολουθία του

Στο εσωτερικό του Άγιου Βιτάλιου εικονίζονται τα ψηφιδωτά με τις αυτοκρατορικές προσφορές του Ιουστινιανού και της Θεοδώρας Σελ. 98-99 λεζάντα εικ. 3

Στους πλευρικούς τοίχους του εσωτερικού στον Άγιο Βιτάλιο εικονίζονται δύο συνθέσεις με τις αυτοκρατορικές προσφορές του Ιουστινιανού και της Θεοδώρας προς το ναό.

Η Θεοδώρα και η ακολουθία της

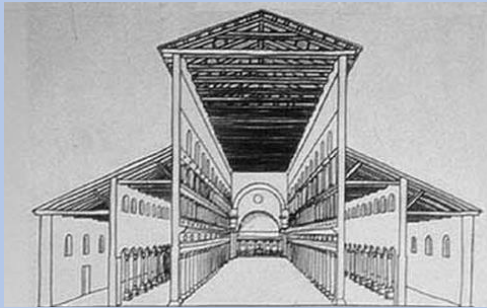
.... παριστάνεται ο Ιουστινιανός, συνοδευόμενος από τον αρχιεπίσκοπο της πόλης και την ακολουθία του, να προσκομίζει χρυσό δίσκο και δεξιά η αυτοκράτειρα με τις γυναίκες της συνοδείας της να προσφέρει χρυσή κύλικα.

Οι μορφές με μεγάλα εκφραστικά μάτια, είναι παρατεταμένες δίπλα-δίπλα σε μετωπική στάση ενώ τα πόδια τους δείχνουν να μη πατούν στο έδαφος. Η ισοκεφαλία των μορφών είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της βυζαντινής τέχνης τόσο στα ψηφιδωτά όσο και στις ζωγραφικές απεικονίσεις.

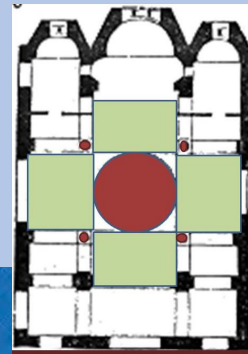
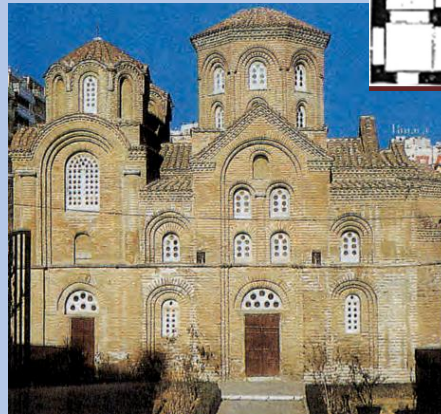
Η οργάνωση του χώρου της βυζαντινής εκκλησίας σε σχέση με το τελετουργικό της χριστιανικής λειτουργίας. Αρχιτεκτονικοί τύποι:

Βοήθημα με εικόνες για σελ.97-98

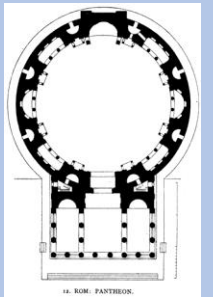
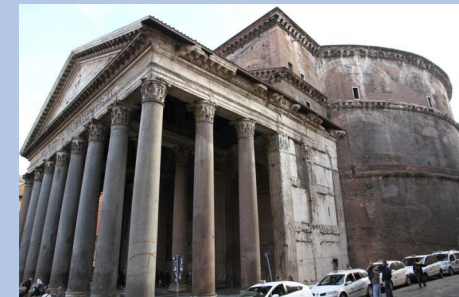
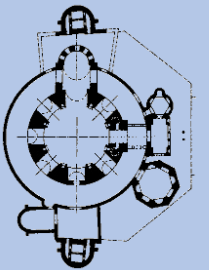
Βασιλική

Εξέλιξη
Σταυροειδής
εγγεγραμμένος
με τρούλο

Ροτόντα

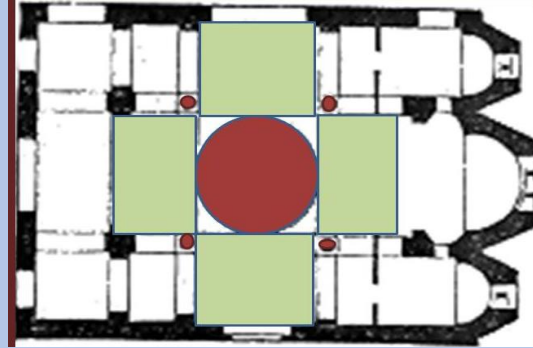

Άλλοι αρχιτεκτονικοί τύποι Βυζαντινών ναών:

Εκκλησία της Παναγίας Καπνικαρέας, 11ος αι.- βρίσκεται στην Ερμού.

Ο Ναός της Ευαγγελίστριας στο Αβδού Ηρακλείου είναι κτισμένος το 14ο αι. μ.Χ.

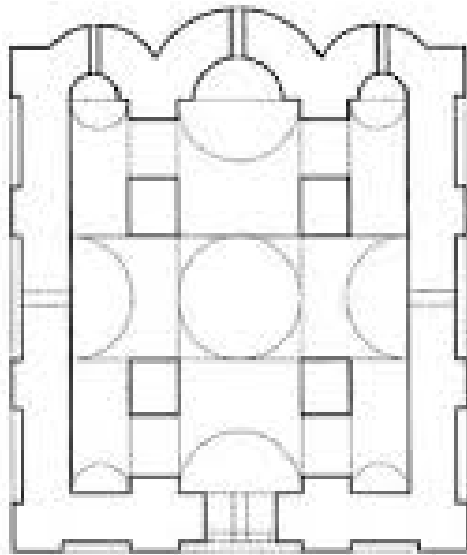
Σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός

Ο κυριότερος τύπος της βυζαντινής αρχιτεκτονικής:

Σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός = Ο ναός χτίζεται σε μια κάτοψη σε σχήμα σταυρού με ίσιες κεραιές, ενταγμένος σε ένα τετραγωνικό ή ορθογώνιο σχήμα. Επάνω στο σημείο που διασταυρώνονται οι κεραιές υψώνεται ο κεντρικός τρούλος.

Μπορείς να διακρίνεις τον εγγεγραμμένο σταυρό στην εκκλησία της εικόνας;

Μαυσωλείο της Γάλα Πλακιδία 5^{ος} αι. μ.Χ.

σελ.96, λεζάντα, ψηφιδωτό « Ο καλός ποιμένας»

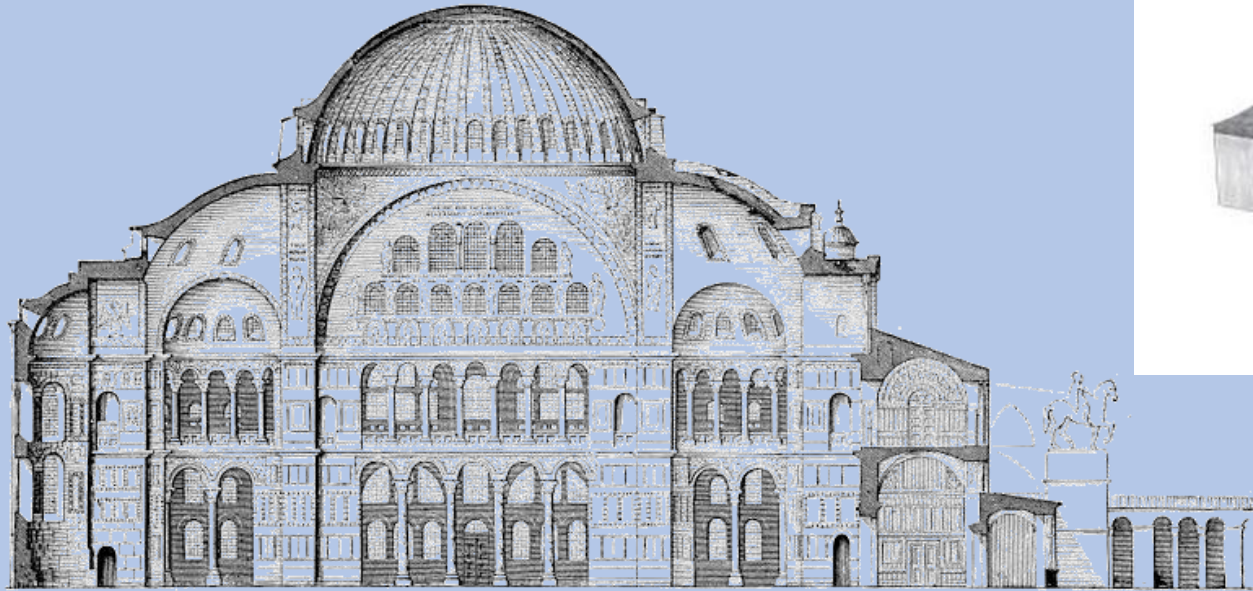
Ο συνδυασμός της βασιλικής και του περίκεντρου κτιρίου,
και η επιθυμία δημιουργίας ενός χώρου με έμφαση στο κέντρο, δηλαδή τον τρούλο,
θα οδηγήσουν στην κατασκευή της βασιλικής της Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη
και άλλων τύπων,
μεταξύ των οποίων ο σπουδαιότερος είναι ο σταυροειδής εγγεγραμμένος με τρούλο

Η Αγία Σοφία στη Κωνσταντινούπολη

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Ο ναός άρχισε να χτίζεται στις 23 Φεβρουαρίου του 532
και
τελείωσε το 537 μ.Χ.

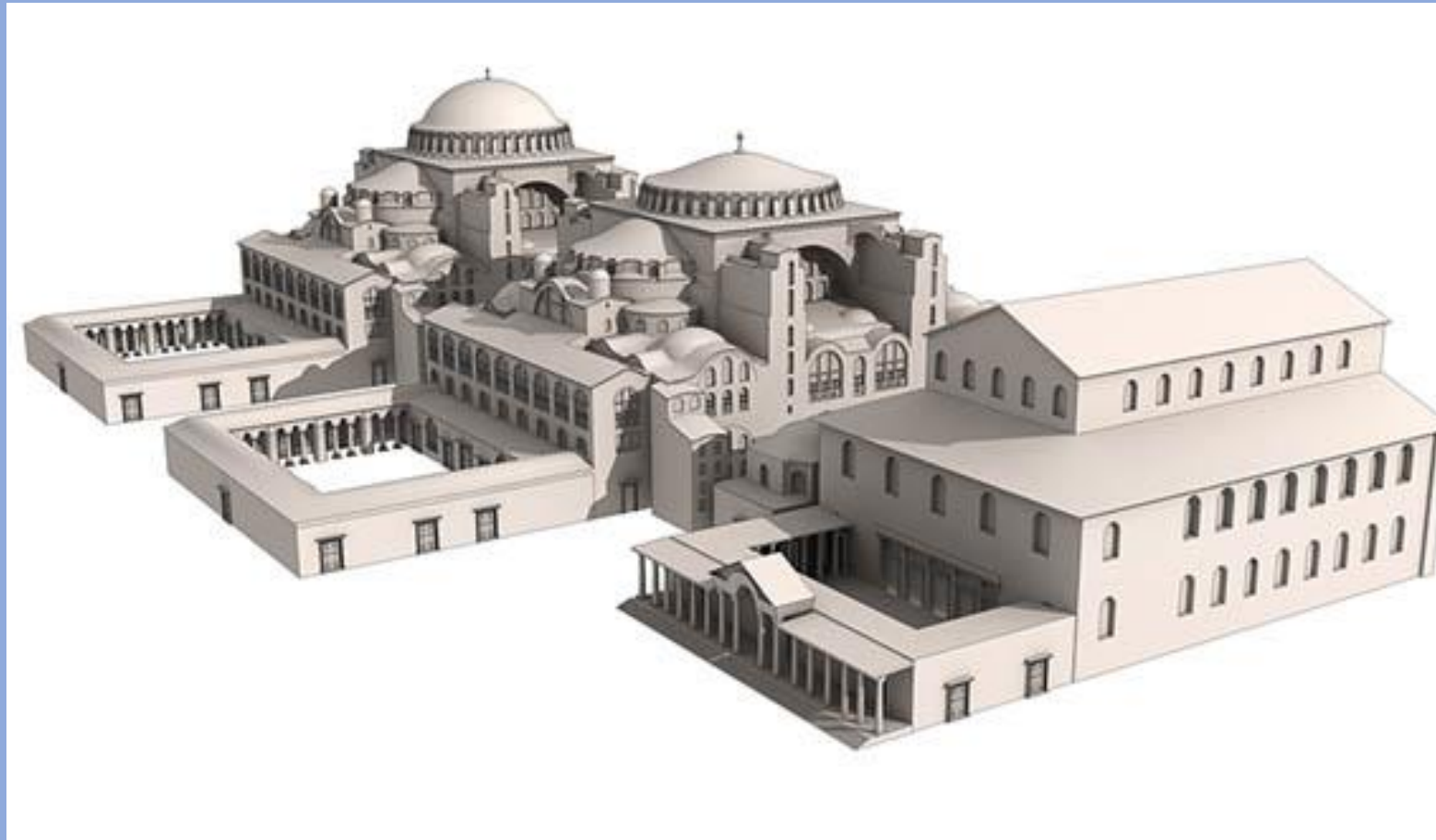

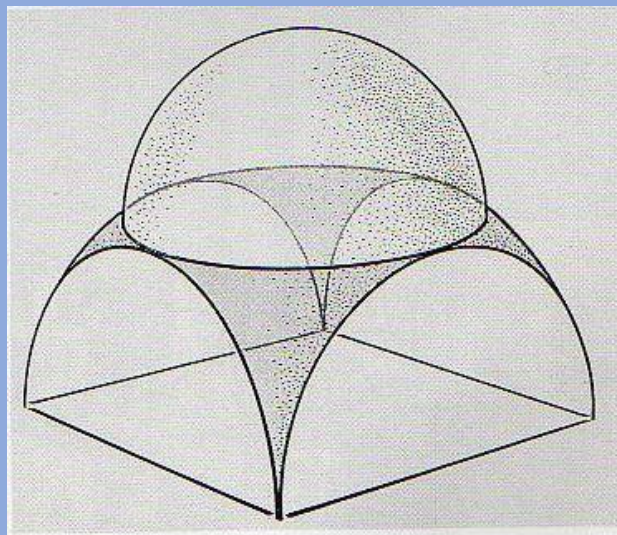
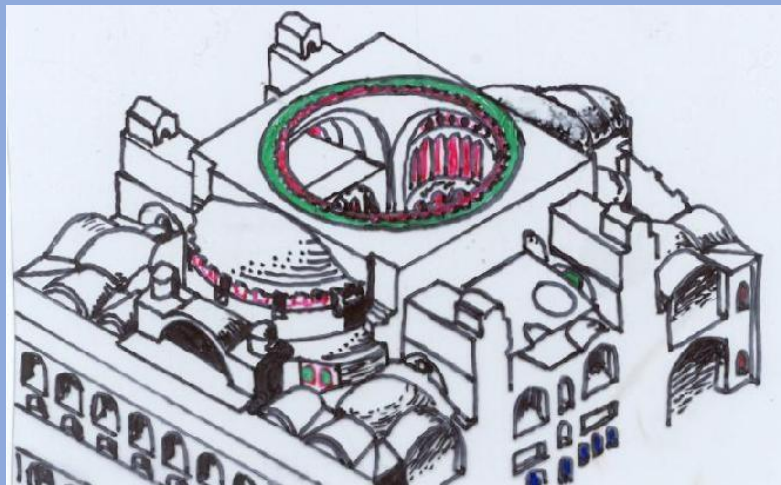
Ο Ιουστινιανός ανέθεσε το χτίσιμο στον μηχανικό Ανθέμιο και στον αρχιτέκτονα Ισίδωρο, με την εντολή να τον σχεδιάσουν έτσι ώστε όμοιος του να μην υπάρχει πουθενά.

Οι δύο αρχιτέκτονες συνδύασαν το ρυθμό της ορθογώνιας βασιλικής
και του περίκεντρου ναού με τρούλο.

Έτσι γεννήθηκε η βασιλική με τρούλο που επηρέασε την αρχιτεκτονική ως τις μέρες μας.

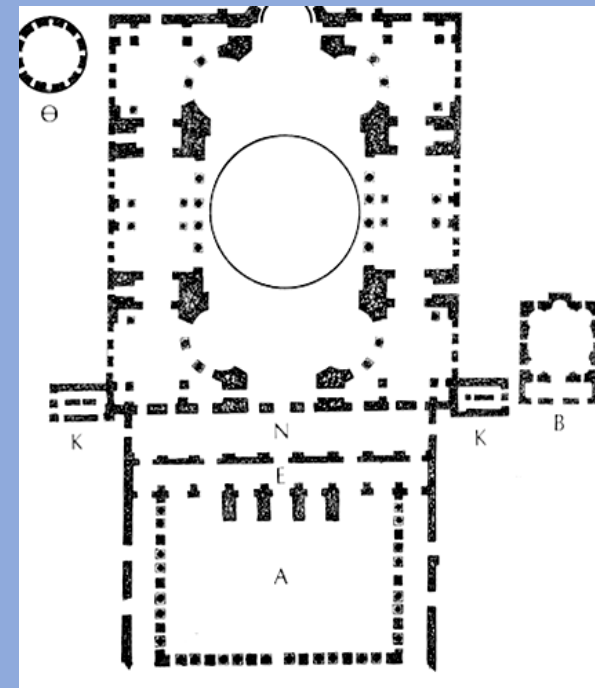
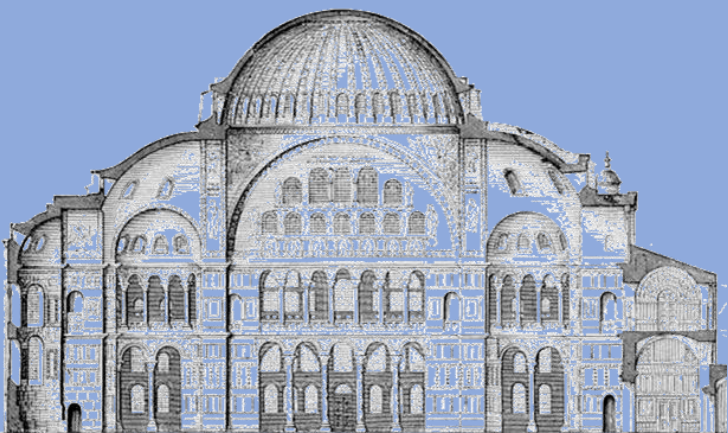
Ο τρούλος συμβολίζει τον ουρανό

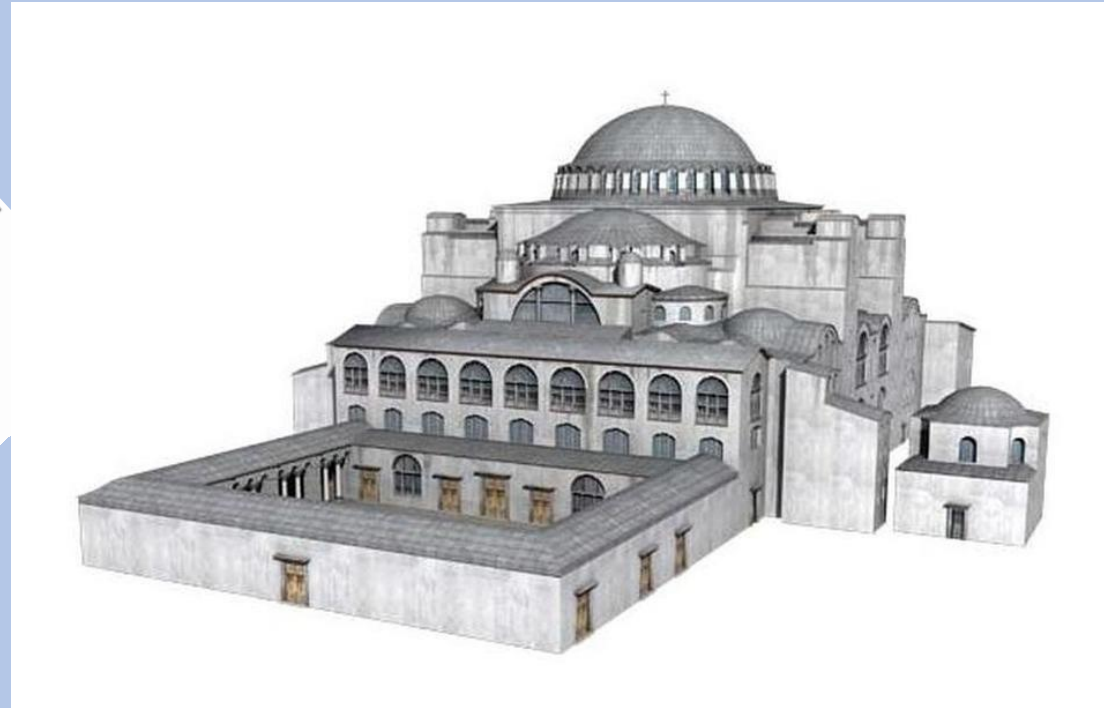
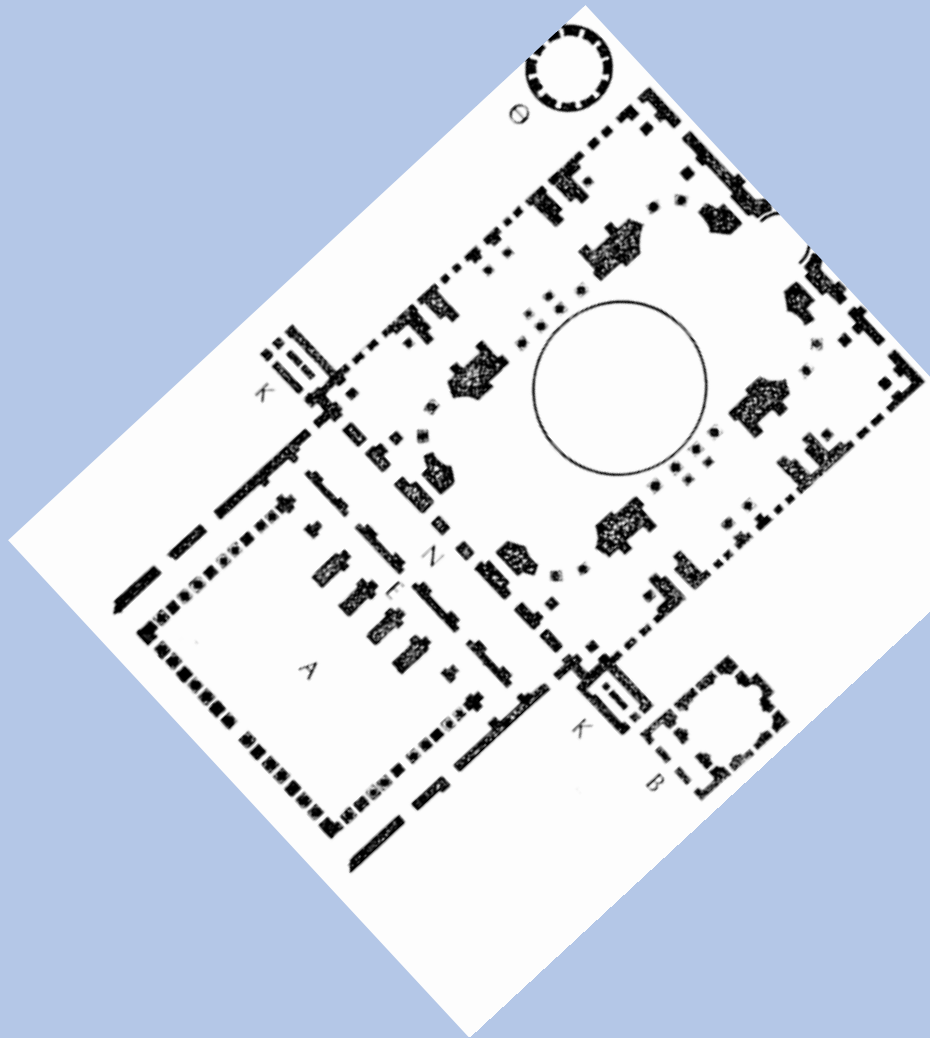
Αποτελείται από το αΐθριο, τους δύο νάρθηκες και τον κυρίως ναό.

Ο ναός χωρίζεται σε τρία κλίτη.

Τέσσερις μεγάλες κολόνες στηρίζουν τον τρούλο και συνδέονται μεταξύ τους με τόξα.

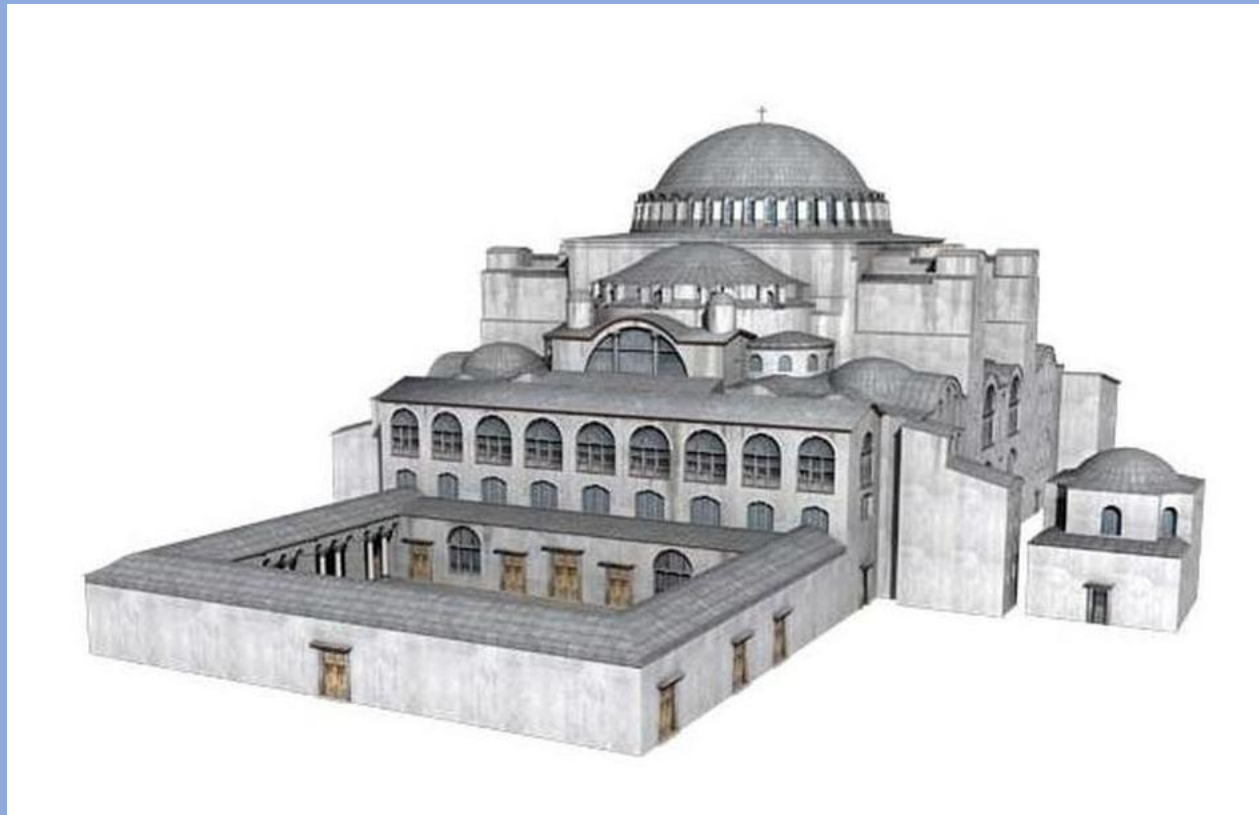

Το αίθριο είναι ορθογώνια αυλή με κολόνες γύρω γύρω και με κρήνη.

Το μήκος του ναού είναι 80,90 μ.
το πλάτος 69,5 μ.
το ύψος 55,6 μ.

Η διάμετρος του τρούλου είναι 33 μ. και το ύψος του 13,8 μ.
Έχει 40 παράθυρα και στηρίζεται πάνω σε 4 τόξα

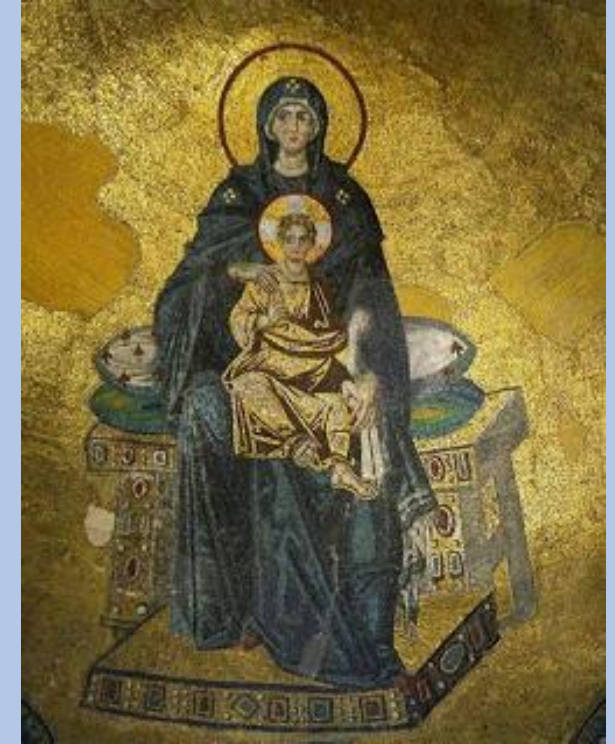
Εσωτερικό ναού- η εντύπωση του φωτός

εικ. 15 του βιβλίου
Αγία Σοφία συνέχεια...

Στο εσωτερικό του ναού
το φως που μπαίνει
από τα ανοίγματα,
ο πλούσιος διάκοσμος και
η αίσθηση του μετέωρου
τρούλου δείχνουν το
άπειρο του χώρου όπου
κατοικεί το πνεύμα.

Αγία Σοφία, εσωτερικό του ναού

Ψηφιδωτο στο εσωτερικό του ναού

Το ψηφιδωτό

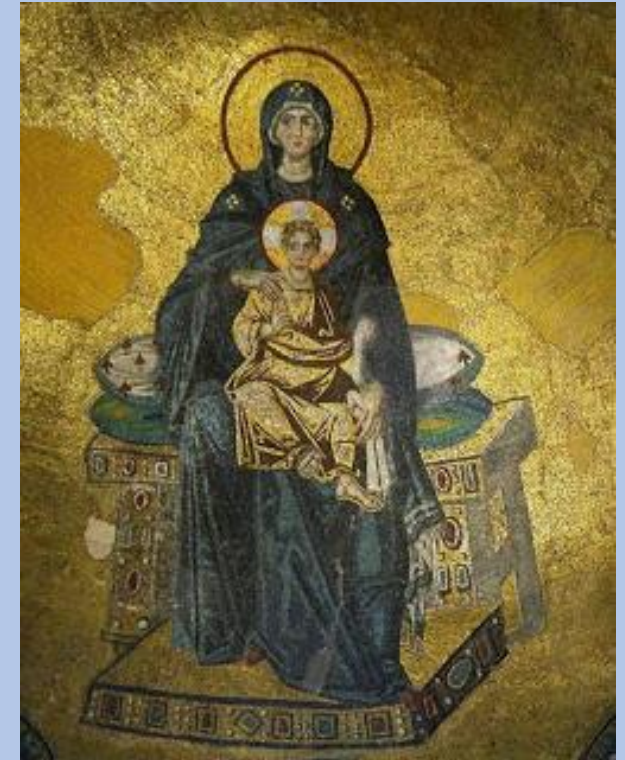
«Το ψηφιδωτό, χρησιμοποιήθηκε γιατί ήταν υλικό πολυτέλειας, είχε μεγάλη αντοχή στο χρόνο και ταυτόχρονα είχε φωτεινότητα.

Οι ψηφίδες είναι από ποικίλα υλικά και συχνά ακριβά και δυσεύρετα: μάρμαρο, πέτρες, γυαλί χρωματιστό ή από κεραμίδι, χρυσές και οι ασημένιες ψηφίδες με επίστρωμα λεπτού φύλλου χρυσού ή αργύρου.

Όλα αυτά τα πολύχρωμα πετραδάκια τοποθετούνται με ανόμοια κλίση επάνω στο φρέσκο σοβά, έτσι ώστε να έχει το καθένα διαφορετική συμπεριφορά στο φως, με αποτέλεσμα να πολλαπλασιάζεται η λάμψη της πολύχρωμης επιφάνειας.

Οι ανταύγειες του φωτός επάνω στην ψηφιδωτή επιφάνεια δημιουργούν μια εντύπωση εξωπραγματική στον πραγματικό χώρο της εκκλησίας, συμβάλλοντας έτσι στην έξαρση του υπερβατικού κόσμου».

Ν. Χατζηδάκης, Ελληνική Τέχνη: Βυζαντινά Ψηφιδωτά, Εκδοτική Αθηνών, σ. 10.

Ψηφιδωτό στο εσωτερικό του ναού της Αγίας Σοφίας.

Τα κυριότερα στάδια της Βυζαντινής τέχνης:

- Α. Παλαιοχριστιανική περίοδος 3^{ος}-7^{ος} αιώνας
- Β. Μεσαιωνική περίοδος 8^{ος} αιώνας- 1204
- Γ. Υστεροβυζαντινή περίοδος 1204-1453
- Δ. Μεταβυζαντινή περίοδος 1453 – τη σύσταση του νέου ελληνικού κράτους

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΙΚΟΝΑ ΕΙΝΑΙ ΙΔΕΑΛΙΣΤΙΚΗ

- Α. Θεοκρατικός χαρακτήρας
- Β. Εξάλειψη του χώρου, της προοπτικής του στερεομετρικού
- Γ. Η τέχνη γίνεται ο υλικός φορέας του πνευματικού κόσμου.
- Δ. Απεικόνιση του εσωτερικού κόσμου

Λέξεις:

Τύμπανο
Λοφίο
τρούλος
Ασβεστοκονίαμα
Ορθομαρμαρώσεις
Ψηφιδωτό
Αγιογραφία
Φορητή εικόνα
Εγκαυστική
Νωπογραφία

Αρχιτεκτονικά κτίσματα:

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ, Η ΡΟΤΟΝΤΑ, Ο ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΩΝ ΧΑΛΚΕΩΝ

Αρχιτεκτονική:

Παλαιά Βασιλική
Περικεντρικοί ναοί
Σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός

Ψηφιδωτά:

Ο καλός ποιμένας- Ραβένα
Ο πολλαπλασιασμός των άρτων
Ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός και η ακολουθία του

Μεταβυζαντινή περίοδος

Το κυριότερο στοιχείο του Βυζαντίου είναι ότι όλες οι τέχνες όπως και το κόσμημα θα υπηρετήσουν την χριστιανική τέχνη

Η γλυπτική διακόσμηση (κυριαρχεί το ανάγλυφο) δεσπόζει στα εικονοστάσια, τα τέμπλα, στα εξώφυλλα των Ευαγγελίων αλλά και στα εκκλησιαστικά έπιπλα.

Το μάρμαρο, το κεραμικό, το ξύλο, το ασήμι και ο χρυσός αποτελούν τα βασικά υλικά της Βυζαντινής Αρχιτεκτονικής, γλυπτικής και μικρογλυπτικής τέχνης όλων των περιόδων.

Βυζαντινό βραχιόλι του 7ου αι. μ. Χ. από χρυσό, ασήμι, μαργαριτάρια, αμέθυστο και ζαφείρι.

Τέμπλο- 17ος- Αρχές 18ου αιώνα
360 x 21 x 487,5 εκ.

Επένδυση ευαγγελίου
(36 x 27 εκ.)
Αίνος, 19ος αιώνας

<https://www.ebyzantinemuseum.gr/?i=bxm.el.exhibit&id=86>

Μεταβυζαντινή περίοδος

ΠΕΡΙΔΕΡΑΙΟ
Αρχές 18ου αι.

<https://www.ebyzantinemuseum.gr/?i=bxm.el.exhibit&id=30>

Διάλεξε μια εργασία για το λεύκωμά σου:

- ❖ Ποια είναι τα κυριότερα αρχιτεκτονικά μέρη ενός βυζαντινού ναού; ποιους τύπους ναών μπορείς να αναφέρεις; Μπορείς να παρουσιάσεις σε μορφή εργασίας την εκκλησία της ενορίας σου; (πρόσθεσε σχέδια και εικόνες)
- ❖ Βρες πληροφορίες για τον εικονογραφικό διάκοσμο στο εσωτερικό ενός Βυζαντινού ναού.
- ❖ Γράψε στο λεύκωμα για τα ψηφιδωτά του Αγίου Βιταλίου στη Ραβένα.
- ❖ Βρες πληροφορίες για την σχέση της φορητής εικόνας με τα πορτρέτα Φαγιούμ.
- ❖ Σχεδίασε με μολύβια και ξηροπαστέλ ένα έργο του Γιάννη Τσαρούχη.

Παρουσίαση Μαργαρίτα Γελαδά
Καθηγήτρια 1^{ου} ΕΠΑΛ Κορυδαλλού

Το παρόν power point δημιουργήθηκε για εκπαιδευτικούς λόγους και δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε αναπαραγωγή του. Οι διαφάνειες αυτής της παρουσίασης έχουν ως βασική πηγή το βιβλίο της Ιστορίας της Τέχνης Γ' τάξη γενικού Λυκείου εκδόσεις « Διόφαντος» ενώ χρησιμοποιήθηκε φωτογραφικό υλικό από το Βυζαντινό Χριστιανικό εικονικό μουσείο.

<http://ebooks.edu.gr/ebooks/handle/8547/2925>

